

กรมทรัพย์สินทางปัญญา ยกย่องคุณค่างานศิลป์จากดินเหนียว
ขึ้นทะเบียน GI “ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ”
ชูจุดเด่น “ดินเหนียวมีชีวิต” มรดกทางวัฒนธรรมแห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

กรมทรัพย์สินทางปัญญา ประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) รายการใหม่ “ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ” ของจังหวัดอ่างทอง อัตลักษณ์งานหัตถศิลป์ที่ถือกำเนิดจากพระมหากรุณาธิคุณของพระบรมวงศานุวงศ์ เปลี่ยนดินเหนียวจากท้องถิ่นให้กลายเป็นงานศิลป์สร้างรายได้ ย้ำจุดเด่นการปั้นที่พิถีพิถัน สะท้อนวิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทยดั้งเดิม พร้อมยกระดับสู่สินค้าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านงานประณีตศิลป์ สร้างชื่อเสียงให้กับท้องถิ่นในระดับสากล

นางอรมน ทรัพย์ทวีธรรม อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา เผยว่า “ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ” เป็นผลงานศิลปะที่ผลิตจากดินเหนียวเนื้อละเอียดในพื้นที่อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง ซึ่งเป็นดินตะกอนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีความเหนียวและคุณภาพดีเยี่ยม ผ่านกระบวนการปั้นด้วยมืออย่างประณีต ก่อนจะนำไปเผาจนดินสุกเป็นสีส้มแดงหรือสีอิฐ นับเป็นงานศิลป์ที่สะท้อนเรื่องราววิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน ชุดผักผลไม้และสัตว์ต่างๆ ในแต่ละยุคสมัยอย่างชัดเจน

นางอรมน กล่าวเพิ่มเติมว่า “ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ” มีประวัติความเป็นมาที่ตั้งแต่วังปี พ.ศ. 2517 - 2519 โดยชาวบ้านบางเสด็จ จังหวัดอ่างทอง ซึ่งเดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ต้องเผชิญกับอุทกภัยซ้ำซากจนขาดรายได้อย่างหนัก กระทั่งเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2519 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จฯ เยี่ยมราษฎร ทรงรับทราบถึงปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน และทรงมีพระราชดำริให้ฟื้นฟูการทำ “ตุ๊กตาชาววัง” เป็นอาชีพเสริม โดยเน้นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นอย่างดินเหนียวจากท้องถิ่น และไม่ต้องใช้ต้นทุนสูง จากพระราชดำรินี้ดังกล่าว ได้มีการจัดตั้งโครงการสอนปั้นตุ๊กตาชาววังขึ้นในหมู่บ้านบางเสด็จเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2519 โดยมีคณะครูผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ โครงการนี้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์อย่างต่อเนื่อง โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เสด็จฯ มาพระราชทานกำลังใจและทรงเป็นประธานในพิธีไหว้ครูช่างปั้น และมีพระโอรยาทสร้างแรงบันดาลใจแก่ชาวบ้านผู้เริ่มต้นอาชีพใหม่

นอกจากนี้ สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ยังทรงสนับสนุนด้านการตลาด โดยในระยะแรกที่ผลิตภัณฑ์ยังไม่เป็นที่รู้จัก ได้ทรงรับซื้อผลงานทั้งหมดและนำไปจัดจำหน่ายในร้านจิตรลดา รวมทั้งมีพระมหากรุณาธิคุณให้จัดส่งเจ้าหน้าที่มารับซื้อผลงานของชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง

เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและความมั่นใจว่าผลงานศิลปหัตถกรรมดังกล่าวสามารถสร้างรายได้และต่อยอดได้อย่างยั่งยืน ต่อมาเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2519 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ได้เสด็จฯ เยี่ยมโครงการตุ๊กตาชาววัง ณ วัดท่าสุทธาวาส และพระราชทานคำชมเชยผลงาน พร้อมพระราชทานรางวัลเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตตุ๊กตาชาววัง บ้านบางเสด็จ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ “ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ” พลิกฟื้นจากการเกือบสูญหาย กลับมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ที่สะท้อนรากเหง้าวัฒนธรรมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาอย่างแท้จริง และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า GI ลำดับที่ 3 ของจังหวัดอ่างทอง ต่อจากกระท้อนทองใบใหญ่บางเจ้าฉ่า และกลองเอกราช ซึ่งขึ้นทะเบียนไปก่อนหน้านี้ และเป็นสินค้า GI รายการที่ 25 (รายการสุดท้าย) ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในปี 2568 ส่งผลให้ปัจจุบันมีสินค้า GI ไทยทั้งสิ้น 246 สินค้า สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจรวมกว่า 114,359 ล้านบาท

ทั้งนี้ กรมทรัพย์สินทางปัญญามุ่งมั่นส่งเสริมและต่อยอดสินค้า GI อย่างต่อเนื่อง ทั้งการจัดทำระบบควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค การผลักดันการขึ้นทะเบียน GI ในต่างประเทศ เพื่อสร้างโอกาสทางการค้าและผลักดันให้สินค้า GI ไทยเป็นที่รู้จักยิ่งขึ้นในตลาดสากล รวมถึงการพัฒนาสินค้า GI สู่ระดับพรีเมียม เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการขึ้นทะเบียน GI “ตุ๊กตาชาววังบ้านบางเสด็จ” ในครั้งนี้ ไม่เพียงเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างอาชีพ และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน นางอรมน กล่าวทิ้งท้าย